

ŠEŠTOJI KNYGA

I. — Štai, Glaukonai,— tariau,— po ilgo svarstymo pagaliau paašikėjo, kas tikrai filosofas, o kas — ne ir kas yra vieni ir kiti.

— Būtų buvę nelengva prieiti šitai trumpesniu keliu.

b — Atrodo, kad nelengva. Mano nuomone, būtume geriau šitai išsiaiškinę, jei būtume kalbėję tik apie vieną dalyką ir būtume nesileidę į kitų klausimų svarstymą, kai aiškinomės, kuo teisingo žmogaus gyvenimas skiriasi nuo neteisingo.

— Apie ką toliau kalbėsime? — paklausė Glaukonas.

— Apie ką gi kita,— tariau,— jei ne apie tai, kas eina iš eilės? Kadangi filosofai sugeba suvokti tai, kas visuomet yra tapatu sau, o kiti klaidžioja tarp daugybės nuolat kintančių dalykų ir todėl nėra filosofai, tai kurie iš jų geriau tinka būti valstybės vadovais?

— Kaip mums deramai atsakyti į šį klausimą?

c — Kurie pasirodys sugebą saugoti valstybės įstatymus ir papročius, tuos ir reikia skirti valstybės sargybiniais,— pasakiau.

— Teisingai.

— Turbūt aišku, ar ką nors saugoti reikia patikėti aklam, ar turinčiam gerą regėjimą.

— Kaipgi nebus aišku!

d — O kuo geresni už akluosius tie, kurie, iš tikrųjų nepažindami nė vieno dalyko esmės ir savo sieloje neturėdami aiškaus jo atvaizdo, negali, kaip dailininkai, regėti aukščiausios tiesos ir, nuolat turėdami ją prieš akis, kuo tiksliausiai jos atkurti ir todėl prirai-

kus nesugebėtų leisti įstatymų dėl grožio, teisingumo ir gėrio arba išsaugoti jau esančių?

— Prisiekiu Dzeusu, jie nedaug kuo skiriasi nuo aklųjų.

— Argi mes verčiau padarysime sargybiniais juos, o ne tuos, kurie pažįsta kiekvieno dalyko esmę, o patyrimu ir kitomis dorybėmis nė kiek jiems nenusileidžia?

— Iš tikro būtų keista pasirinkti ne juos, jei jie aniems nė kiek nenusileidžia ir dar turi tokį didelį pranašumą.

— Ar nereikėtų paašikinti, kaip tiems patiems žmonėms gali būti būdingi abu šie dalykai? 485

— Reikia.

— Pokalbio pradžioje mes sakėme, kad pirmiausia reikia perprasti jų prigimtį. Jei mes sutarsime šiuo klausimu, tai, manau, sutiksime, kad tie patys žmonės gali turėti abu šiuos pranašumus ir kad valstybių vadovais turi būti tik jie, o ne kas nors kitas.

— Kodėl tu taip manai?

b II. — Dėl filosofų prigimties sutarkime, kad jie aistringai siekia žinių (*μαθημα*), kurios bent kiek atskleistų jiems esmę (*ουσια*), amžiną ir nepatiriančią nei atsiradimo, nei išnykimo.

— Sutinku.

— Taip pat sutikime,— tariau,— kad jie siekia aprepti visą esmę, neišleisdami iš akių, kiek tai nuo jų priklauso, nė vienos jos dalies — nei didelės, nei mažos, nei vertingos, nei menkavertės, tai yra elgiasi panašiai kaip garbėtroškos ir įsimylėjėliai, apie kuriuos anksčiau kalbėjome.

— Teisybė.

c — Na, o dabar pagalvok, ar žmonėms, kurie turi tapiti tokie, kaip mes sakėme, būtinos dar ir tokios savybės...

— Kokios?

— Tiesumas, ryžtingas atsisakymas bet kokio melo, neapykanta jam ir meilė tiesai.

— Natūralu, kad jos būtinos.

— Ne tik natūralu, mano mielas. Kiekvienas žmogus, iš prigimties apimtas aistringo siekimo, būtinai brangina visa, kas gimininga ir artima tam, ką jis myli.

d — Teisybė,— pritarė Glaukonas.
— O ar rastum ką nors artimesnio išminčiai už tiesą?
— Kaip šitai suprasti?
— Ar gali tas pats žmogus mylėti ir išmintį, ir melą?
— Jokių būdu.
— Todėl tikrai smalsaus proto žmogus nuo pat jaunumės turi atkakliai siekti tiesos.
— Be abejo.
— Bet jei visi žmogaus troškimai stipriai nukreipti į ką nors viena, mes žinome, kad tada jie tampa silpnesni visų kitų dalykų atžvilgiu — tarsi į šalį nukreipta srovė.
— Žinoma.
— Taigi, jeigu jie yra nukreipti į žinių kaupimą ir panašius dalykus, šitai, manau, teikia malonumą jo sielai, o kūno malonumų toks žmogus atsisako, jeigu jis ne dedasi, bet iš tikrųjų yra filosofas.

e — Tai neišvengiama.
— Toks žmogus bus nuosaikus ir jokių būdu nesieks turtų, nes turtai ir prabanga, kuriems įsigyti dedama tiek pastangų, tinka kam nori, tik ne filosofui.
— Taip.

486 — Kai nori atskirti filosofą nuo nefilosofo, reikia atkreipti dėmesį dar štai į ką.
— Į ką?
— Kad neliktų nepastebėti kokie nors žemi jo polinkiai: juk smulkmeniškumas yra pikčiausias priešas sielos, kuri siekia to, kas dieviška, ir to, kas žmogiška, visumos.
— Tikra teisybė.
— Jeigu žmogus turi kilnią sielą ir mąstymu aprėpia visuminio laiko ir būties esmę, tai ar, tavo manymu, jis labai vertina žmogaus gyvenimą?

b — Ne, jis negali jo labai vertinti,— atsakė Glaukonas.

212

— Vadinasi, toks žmogus ir mirties nelaikys baisiu dalyku?

— Aišku, nelaikys.

— Todėl bailios ir niekingos prigimties žmogui tikroji filosofija, matyt, yra neprieinama.

— Atrodo, kad neprieinama.

— Na, o kuklus, negobšus, kilnios sielos žmogus, ne pagyrūnas ir ne bailys, ar gali koku nors būdu pasidaryti nesugyvenamas ir neteisingas?

— Negali.

— Todėl, norėdamas iširti, ar siela yra filosofiška, ar ne, turėsi jau iš pat mažens žiūrėti, ar ji yra teisinga ir romi, ar nesugyvenama ir žiauri.

— Žinoma, reikės žiūrėti.

— Manau, neišleisi iš akių dar ir štai ko...

— Ko gi?

— Ar žmogus lengvai mokosi, ar sunkiai. Juk ar galima tikėtis, kad žmogus rimtai pamėgs tai, prie ko jis kamuojasi ir ką sunkiai įveikia?

— Negalima.

— O jeigu jis yra toks užmaršus, kad neįstengia išlaikyti atmintyje nieko iš to, ką išmoko, ar gali jo galva nebūti tuščia ir žinių atžvilgiu?

— Kaipgi galės!

— Tuščiai vargdamas, jis galų gale ims neapkęsti ir paties savęs, ir tokio užsiėmimo.

— Žinoma.

— Taigi užmaršios sielos žmogaus jokių būdu nepriskirsime prie filosofų ir ieškosime žmogaus su gera atmintimi.

— Be abejo.

— Ar galime sakyti, kad sudarkytą prigimtį, kuriai svetimos Mūzos, traukia nedarnumas?

— Žinoma.

— O ar tiesa, tavo manymu, gimininga darnumui, ar nedarnumui?

— Darnumui.

e — Taigi ieškosime žmogaus, kuris, be kita ko, būtų darnios prigimties ir pasižymėtų įgimtu proto subtilumu — šitai įgalintų jį suvokti būties esmę.

— Be abejo.

— O gal tu manai, kad visos šios savybės, kurias išvardijome ir kurios yra glaudžiai viena su kita susijusios, nebūtinai sielai, siekiančiai pakankamai ir tobulai suvokti būti?

487 — Ir dar kaip būtinos! — atsakė Glaukonas.

— O ar galėtum ką nors prikišti užsiėmimui, kuriuo sėkmingai užsiimti gali tik tas, kuris iš prigimties turi gerą atmintį, yra nuovokus (εὐμαθής), kilnios širdies, žavus ir, be to, tiesos, teisingumo, narsumo ir nuosakumo draugas ir sąjungininkas?

— Net ir pats Momas¹ neturėtų čia ką prikišti.

— Ar ne vien šitokiems žmonėms — subrendusiems ir tobulai išauklėtiems — patikėtum valstybę?

b III. Čia į pokalbį įsikišo Adimantas:

— Sokratai, tavo samprotavimams niekas nieko negalėtų prikišti. Bet ar nori žinoti, ką patiria klausytojai kiekvieną kartą, kai tu šitaip dėstai savo mintis? Neįpratę klausinėti ir atsakinėti, jie mano, kad kiekvienas klausimas, kurį tu pateiki samprotaudamas, tik šiek tiek nuveda juos į šalį, bet kai susideda daug tokių mažų nukrypimų, tai svarstymo pabaigoje paaiškėja, kad nukrypta gerokai ir atsirado prieštaravimas pradiniam teiginiam. Panašiai kaip žaidžiant šaškėmis įgudę žaidėjai uždaro neįgudusiems visus kelius ir šie nežino, kur eiti, taip ir tavo klausytojai šitame savotiškame žaidime, kur vietoj šaškių žaidžiama žodžiais, pagaliau atsiduria aklavietėje ir nežino, ką sakyti, bet tiesa iš to nieko nelaimi. Aš kalbu, turėdamas galvoje mūsų atvejį; juk kiekvienas prisipažins, kad nesugebėtų prieštarauti tau nė vienu iš tavo pateiktų klausimų; bet pažiūrėkime, kaip yra iš tikrųjų: juk tie, kurie veržiasi į filosofiją ne tam, kad išsilavintų, kaip kad tie, kurie, jauni būdami, domisi ja, o paskui meta, bet, priešingai, atiduoda jai daug laiko, tie dažniausiai pasidaro keistuoliai — jei nenorime sakyti,

c

d

214

kad visai netikę, — ir net protingiausius iš jų užsiėmimas, kurį tu taip giri, vis dėlto padaro visiškai nenaujingas valstybei.

Išklausęs Adimanto, aš tariau:

— Vadinasi, tu manai, kad tie, kurie taip kalba, klysta?

— Nežinau, bet mielai išgirsčiau tavo nuomonę.

— Tu išgirstum, kad, mano nuomone, jie sako tiesą. e

— Bet kaip tada šitai suderinti su tuo, kad valstybė tol neatsikratys savo bėdų, kol jos nevaldys filosofai, kuriuos mes ką tik pripažinome netinkamais šitam dalykui?

— Tu keli klausimą, — tariau, — į kurį galima atsakyti tik palyginimu.

— Bet juk tu nesi įpratęs kalbėti palyginimais.

IV. — Ką gi! Tu įtraukei mane į sunkiai išsprendžiamo klausimo svarstymą ir dar juokiesi! Na, tai išklausyk mano palyginimo, kad įsitikintum, kaip sunkiai man šitai sekasi. Geriausiųjų žmonių padėtis valstybės atžvilgiu yra tokia sunki, jog blogiau jau būti negali. Todėl palyginimui reikia sulipdyti juos iš daugelio vienas su kitu susijusių broožų, kaip kad dailininkai piešia padarą, susidedantį iš ožio ir elnio, ir kitokias panašias baidykles. Įsivaizduok, kad toks žmogus yra vieno ar kelių laivų vairininkas. Jis yra didesnis ir stipresnis už kitus jūreivius, bet apykurtis, trumparegis, ne ką išmano apie jūreivystę, o jūreiviai vaidijasi tarp savęs dėl to, kuriam valdyti laivą; kiekvienas laiko save tinkamiausiu tam dalykui, nors niekada nesimokė vairavimo meno ir negali nurodyti, kas buvo jo mokytojas ir kada jis mokėsi; kai kurie net pareiškia, kad to ir nereikia mokytis, ir yra pasirengę sudraskyti tą, kuris pasakys, kad reikia. Jie užgula vairininką prašymais ir daro viską, kad tik jis patiktų jiems vairą. Vieni jo visai neklauso, kiti šiek tiek prievengia, ir tada anie šituos išžudo ir išmeta į jūrą, o kilnųjį vairininką įveikia mandragora², vynu arba kokiomis kitomis priemonėmis; užgrobę valdžią laive, jie ima jame šeiminkauti, geria, puotauja ir, žinoma,

b

c

488

215

d plaukia taip, kaip tokie tik ir gali plaukti; be to, jie giria ir vadina prityrusiu jūreivių, vairininku ir jūrevystės žinovu tą, kuris sugeba paimti vairą — arba jėga, arba įkalbėjęs vairininką, — ir vainoja tą, kuris ne toks, ir laiko jį niekam tikusiu. Jiems net į galvą neateina, kad tikrasis vairininkas būtinai turi gerai nusi-
e manyti apie metų laikus, dangų, žvaigždes, vėjus ir visus kitus su šiuo menu susijusius dalykus, jei iš tikrųjų nori valdyti laivą nepriklausomai nuo to, ar tai atitinka kieno nors norus, ar ne. Jie mano, kad negalima įgyti šio meno žinių, įgūdžių ir kartu vairininko valdžios. Kai laive dedasi tokie dalykai, ar jūreviviai tikro vairininko nelaikys tik pasipūtusiu plepiu³ ir netikėliu, kaip tu manai?

489 — Tikriausiai, — atsakė Adimantas.
— Aš manau, kad nebereikia aiškinti tau, kuo šis vaizdas primena valstybės požiūrį į tikrus filosofus — tu juk supranti, ką aš turiu galvoje.
— Puikiai.
— Tad visų pirma išaiškink šį palyginimą tam, kuris stebisi, kodėl valstybėse filosofai negerbiami, ir pasistenk jį įtikinti, kad dar labiau reikėtų stebėtis, jeigu jie būtų gerbiami.
b — Aš jam išaiškinsiu.
— Taip pat pasakyk jam, kad jis neklysta, sakydamas, jog žmonės, pasižymėję filosofijoje, daugumai yra nenaudingi, bet dėl jų nenaudingumo liepk kaltinti ne filosofus, o tuos, kurie nemoka jais pasinaudoti. Juk būtų keista, jeigu vairininkas prašytų jūrevivių jam paklusti arba jeigu išminčiai belstųsi į turtuolių duris — tas, kuris sugalvojo šį sąmojų, melavo⁴. Priešingai, nė kiek nekeista, kad ligonis — nesvarbu, ar jis turtuolis, ar vargšas, — būtinai belsis į gydytojo duris, o kiekvienas norintis paklusti — į duris to, kuris sugeba valdyti. Valdovas neprašys pavaldinių paklusti jam, jeigu jis iš tikrųjų šio to vertas. Nesuklysi, šiuolaikinius valstybės pareigūnus palyginęs su ką tik minėtais jūreviviais, o žmones, kuriuos jie laiko netikėliais ir pasipūtėliais, — su tikrais vairininkais.

c

216

— Tikra teisybė.
— Dėl šių priežasčių tokiomis sąlygomis geriausiam užsiėmimui nelengva tapti gerbiamam tų, kurie užsiima priešingais dalykais. Daugiausia ir labiausiai blogą vardą filosofijai užtraukia tie, kurie pareiškia, jog filosofija — tai jų užsiėmimas; tavo minėtas filosofijos niekintojas sakė, kad dauguma tų, kurie atsideda filosofijai, yra didžiausi nedorėliai, o geriausieji iš jų yra nenaudingi, ir aš tada su tuo sutikau, ar ne?

— Taip.

V. — Taigi išsiaiškinome, kodėl dori žmonės yra nenaudingi.

— Išsiaiškinome.

— Ar nori, kad išsiaiškintume, kodėl dauguma iš jų būtinai yra blogi, ir, jei įstengsime, pamėgintume įrodyti, jog ir dėl šito filosofija yra nekalta?

— Žinoma, noriu.

— Tad klausykime ir atsakinėkime, prisimindami, kokiomis įgimtomis savybėmis, mūsų nuomone, turi pasižymėti žmogus, kad jis būtų nepriekaištingas. Jei atsimeni, visų pirma jis turi mylėti tiesą ir siekti jos visur ir visados, o tuščias pagyrūnas jokia būdu negali turėti nieko bendra su tikrąja filosofija.

— Tikrai taip sakėme.

— Juk jau vien šitas tvirtinimas yra visiškai priešingas tai nuomonei, kuri yra paplitusi apie filosofus.

— Visiškai priešingas, — patvirtino Adimantas.

— Tad ar mūsų požiūriui apginti netiks pasakyti, kad žmogus, kuriam įgimtas žinių troškimas, iš visų jėgų siekia tikrosios būties? Jis nesustoja prie daugybės daiktų, kurie tik atrodo esą, bet nenuilsdamas eina pirmyn, ir jo aistra nenurimsta tol, kol jis nepaliečia kiekvieno daikto esmės ta sielos dalimi, kuriai ir dera liesti tokius daiktus — o dera šitai jiems giminingam pradui. Jo dėka priartėjęs prie tikrosios būties ir susijungęs su ja, jis pagimdys protą ir tiesą, jis ir pažins, ir gyvens tikrą gyvenimą, ir maitinsis tikruoju maistu, ir tik tokiu būdu išsivaduos iš kančių, bet ne anksčiau.

— Šitai puikiai tiks apginti mūsų požiūriui.

- Ar toks žmogus mėgs melą, ar, priešingai, jo neapkęs?
- c — Neapkęs, — tarė Adimantas.
- Kadangi ji veda tiesa, nemanau, kad paskui ją sektų nedorybių pulkas.
- Jokiu būdu!
- Bet už tai ją lydės sveikas ir teisingas būdas, o po jo eis nuosaikumas.
- Teisybė.
- Ar reikia vėl vardyti visą filosofo savybių pulką ir įrodinėti, kad jos yra būtinos? Be abejo, prisimeni, kad mes sutarėme, jog filosofui pritinka narsumas, sielos kilnumas, nuovokumas, gera atmintis? Tu man prieštaravai, kad visi turi sutikti su tuo, ką mes sakome, bet, metęs į šalį kalbas ir stebėdamas pačius filosofus, apie kuriuos čia kalbame, kiekvienas galėtų pasakyti, jog matęs tarp jų ir nenaudingų, ir daug nedorų žmonių. Ieškodami šio kaltinimo priežasčių, mes ir priėjome prie klausimo, kodėl dauguma iš jų yra blogi. Todėl mes vėl grįžome prie tikro filosofo prigimtinių savybių ir buvome priversti vėl iš naujo jas apibrėžti.
- d — Iš tikrųjų taip, — tarė Adimantas.
- VI. — Dabar, — tariau, — reikia pažiūrėti, kodėl tokia prigimtis sugenda, kodėl daugelio žmonių ji sunaikinama, o tuos, kuriuose nors kiek jos išlieka, laiko jeigu ne blogais, tai bent jau nenaudingais. Paskui aptarsime savybes tų, kurie mėgdžioja filosofus ir imasi jų amato, — tokios prigimties žmonės dažnai prašauna pro šalį, nes yra neverti užsiimti filosofija ir tai viršija jų jėgas; jie ir pelnė filosofijai ir visiems filosofams visur tokį vardą, apie kurį tu kalbi.
- e — Kokį sugedimą tu turi galvoje?
- Jei įstengsiu, pamėginsiu tau paaiškinti. Aš manau, kiekvienas sutiks su mumis, jog prigimtys, pasižyminčios visomis tomis savybėmis, kurias mes laikome būtinomis, kad taptum tobulu filosofu, tarp žmonių yra retos ir išimtinės, ar ne?
- b — Sutinku su tavimi.
- 218

— Tokių žmonių maža, o kiek daug yra jiems pražūtingų dalykų!

— Kokių gi?

— Išgirsi keisčiausią dalyką — kiekviena iš tų prigimtinių savybių, kurias mes išgyrėme, žudo sielą ir atitraukia ją nuo filosofijos: aš turiu galvoje narsumą, nuosaikumą ir visas kitas mūsų išvardytas savybes.

— Keista šitai girdėti, — pasakė Adimantas.

— Be to, — tariau, — sielą gadina ir atitraukia taip pat visos vadinamosios gėrybės: grožis, turtas, kūno jėga, įtakinga giminystė valstybėje ir kiti panašūs dalykai. Štai ir pasakiau bendrais bruožais, ką turiu galvoje.

— Suprantu, bet norėčiau išgirsti ir smulkesnį paaiškinimą.

— Jei suvoksi, kas yra sugedimas apskritai, tada tau pasidarys aišku ir neatrodys keista tai, ką čia sakiau.

— O kaip šitai padaryti? — paklausė Adimantas.

— Mes visi žinome, — tariau, — kad kiekviena sėkla, kiekviena augalo arba gyvulio užuomazga, negaudama tinkamo maisto, neturėdama tinkamos vietos ir tinkamų oro sąlygų, tuo labiau kenčia nuo šių neprieklių, kuo yra stipresnė. Juk blogis gėriui yra labiau priešingas negu tam, kas nėra gėris.

— Žinoma.

— Aš manau, kad tai, jog geriausia prigimtis, maitinama netinkamu maistu, nukencia labiau negu vidutinė, turi rimtą pagrindą.

— Suprantama.

— Ar ne panašiai, Adimantai, ir talentingiausios sielos, blogai auklėjamos, tampa itin blogos? Negi tu manai, kad didžios nedorybės ir baisiausia niekšybė kyla iš menkos, o ne iš veržlios, bet auklėjimo sugadintos sielos? Silpna prigimtis niekada nebus nei didžiųjų gėrybių, nei didelių niekšybių priežastis.

— Sutinku su tavimi.

— Taigi, jeigu mūsų aptarta filosofo prigimtis bus tinkamai ugdoma, tai ji brėsdama būtinai įgis visokių

dorybių. O jeigu ji pasėta ir ima leisti šaknis į netinkamą dirvą, tai atsitinka priešingai, nebent koks dievas jai pagelbėtų. Bet gal ir tu manai, kaip dauguma žmonių, kad tik kai kuriuos jaunuolius sugadina sofistai, kad juos gadina paskiri žmonės ir tik apie juos ir esą verta kalbėti? Ar nematai, kad tie, kurie taip sako, patys yra didžiausi sofistai — jie puikiai sugeba perauklėti ir perdirbti pagal savo užgaidas ir jaunuolius, ir senius, ir vyrus, ir moteris.

— Kada jie tai daro? — paklausė Adimantas.

— Tada, kai, sėdėdami susispaukę liaudies susirinkimuose arba teismuose, arba teatruose, arba karo stovyklose, arba kitokiose sueigose, jie su didžiausiu triukšmu vienas kalbas ar veiksmus peikia, kitas giria, ir vis perdėtai — šaukdami ir plodami, o jų plūdimasi ir pagyrimus aidu atkartoja uolos aplink tą vietą, kur visa tai vyksta, ir triukšmas tampa dvigubai stipresnis. Kas, tavo manymu, tokiomis sąlygomis dės, kaip sakoma, jaunuolio širdyje? Koks privatus auklėjimas atsilauks prieš tai ir nebus nuplautas ir nuneštas šitokios plūdimo ir gyrimo bangos? Ar jaunuolis neims laikyti gražiais ir bjauriais tų pačių dalykų, kaip ir jie? Ar nepradės elgtis taip, kaip jie? Ar nepasidarys toks, kaip ir jie?

— Būtinai taip bus, Sokratai, — tarė Adimantas.

VII. — Bet mes dar nekalbėjome apie didžiausią prievartą.

— Kokią? — paklausė Adimantas.

— Kurią tie auklėtojai sofistai pasitelkia, kai neįstengia įtikinti žodžiais. Argi nežinai, kad nepaklusnųjį jie baudžia pilietybės atėmimu, piniginėmis bausmėmis, mirtimi?

— Žinau, kad jie šitaip baudžia.

— Koks kitas sofistai, kokie prieš juos nukreipti paskirų žmonių tvirtinimai įstengtų juos įveikti?

— Manau, kad tokio sofisto nėra.

— Tikrai nėra, — pasakiau. — Būtų kvaila mėginti juos įveikti. Juk minios išauklėto, tai yra žmogiškai išauklėto, žmogaus požiūris į dorybę nebūna, nebuvo

ir tikriausiai nebus kitoks; bet dieviškajam auklėjimui, mielas drauge, kaip sako priežodis, padarykime išimtį⁵. Mat reikia gerai žinoti, kad visa, kas šitaip tvarkomose valstybėse išsilaiko ir vyksta taip, kaip pridera, išsilaiko tik dievo malonės dėka⁶, — šitaip sakydamas, nesuklysi.

— Ir man taip atrodo, — tarė Adimantas.

— Sutik, — tariau, — dar ir su šitokiu dalyku.

— Su kokiu?

— Kiekvienas iš tų atlyginimą imančių paskirų žmonių, kuriuos jie vadina sofistais ir laiko savo varžovais, moko ne ko nors kito, bet tų pačių dalykų, kurie yra minios pažiūros ir nuomonės, reiškiamos susirinkimuose, ir vadina tai išmintimi; panašiai būtų, jeigu kas, augindamas didelį ir stiprų žvėrį, perprastų jo būdą ir norus, žinotų, iš kurios pusės prie jo prieiti, kur jį paglostyti, kada ir dėl ko jis darosi piktas arba nusiramina, kada kokius garsus išduoda ir kokie pašaliniai garsai jį tramdo arba siutina, o perpratęs visa tai, ilgai su juo bendraudamas, vadintų šitai išmintimi ir, sudaręs taisyklių rinkinį, pradėtų mokyti, iš tikrųjų nežinodamas, kas jo pažiūrose ir noruose yra gražu ar bjauru, gera ar bloga, teisinga ar neteisinga, ir, apie visa tai sprenddamas tik pagal to žvėries nuomonę, vadintų gerais tuos dalykus, kurie jam malonūs, o blogais tuos, kurie jį pykina, ir nemokėtų kitaip šito pagrįsti, bet tvirtintų, kad teisinga ir gera yra tai, kas būtina; kuo iš esmės skiriasi būtinybės ir gėrio prigimtis, jis nesupranta ir kitam negali paaiškinti. Vardan Dzeuso, sakyk, ar šitoks mokytojas tau neatrodytų keistas?

— Tikrai atrodytų keistas, — atsakė Adimantas.

— O kuo nuo jo skiriasi tas, kuris, pažinęs minios, susidedančios iš daugybės visiškai skirtingų žmonių, norus ir pomėgius — ar tapybos, ar daliųjų menų, ar net politikos srityje, — jau laiko tai išmintimi? Jeigu jis rodo miniai savo poezijos veikalą ar kokį kitą kūrinį, ar savo atsivadimą valstybei, tai pasidaro labiau priklausomas nuo tos minios negu būtina, ir tada va-

dinamoji „Diomedo prievarta“⁷ privers jį daryti tai, kam pritaras minia. O ar tai iš tikrųjų gera ir gražu — argi girdėjai, kad kada nors kuris iš jų būtų dėl to sukęs galvą ir tie aiškinimai nebūtų kėlę juoko?

— Manau, kad niekada ir neišgirsiu, — atsakė Adimantas.

494 VIII. — Turėdamas visa tai galvoje, prisimink dar štai ką: ar įmanoma, kad minia sutiktų ir pripažintų, jog egzistuoja grožis pats savaime, o ne daugybė gražių dalykų, jog egzistuoja kiekvieno daikto esmė, o ne daugybė daiktų?

— Visai neįmanoma.

— Vadinasi, — tariau, — minia negali būti filosofu.

— Negali.

— Todėl ji ir peikia tuos, kurie užsiima filosofija.

— Žinoma.

— Peikia ir tie paskiri žmonės, kurie, bendraudami su minia, nori jai įtikti.

— Aišku.

b — Visa tai turėdamas galvoje, sakyk, kokį tu matai išsigelbėjimą filosofinei prigimčiai, kad ji neatsisakytų savo užsiėmimo ir pasiektų tikslą? Spręsk pagal tai, ką sakėme anksčiau. Juk sutarėme, kad tokiai prigimčiai būdinga dideli gabumai, gera atmintis, narsumas ir didžiadvasiškumas.

— Taip.

— Argi šitoks žmogus nuo pat vaikystės nebus pirmas draugų tarpe, ypač jei jo kūnas bus panašus į jo sielą?

— Aišku, bus!

— Aš manau, kai jis paūgės, ir giminaičiai, ir bendrapiliečiai norės pasinaudoti juo savo reikalams.

— Kurgi ne!

c — Taigi prie jo puldinės su prašymais, rodys jam pagarbą, kad prisimeilintų ir jau iš anksto užsitikrintų jo įtakingą globą.

— Paprastai taip ir būna, — pritarė Adimantas.

222 — Ką, tavo nuomone, šitoks žmogus darys tarp tokių žmonių, ypač jei likimas bus lėmęs jam gimti di-

d delėje valstybėje, būti turtingam ir kilmingam, be to, dar gražaus stoto ir patrauklios išvaizdos? Ar neapims jo neįgyvendinamos viltys? Ar neims jis vaizduotis galįs valdyti ir graikus, ir barbarus? Ar nepasikels į puikybę, neims didžiuotis ir tuščiai pasikliauti savimi, neklausydamas proto?

— Veikiausiai taip ir atsitiks.

— Ir jei kas nors, nepaisydamas tokios jo padėties, priėjęs ramiai pasakys jam tiesą — kad jis neturi proto, bet būtų pravartu jį turėti, o įsigyti jį galima tik visiškai atsiduodant šiam tikslui, — ar tu manai, kad jam, šitokiose bėdose gyvenančiam, bus lengva klausytis tokių dalykų?

— Nelengva!

e — O jei kas nors — tegu tik vienas iš daugelio — dėl savo geros prigimties ir dėl to, kad tie žodžiai yra jam artimi, pajus jų jėgą, apsigręs ir pasuks į filosofiją? Ką, tavo manymu, darys tie, kurie pasijus netekę jo paslaugų ir draugystės? Jie darys viską, griebsis visokiųjų įrodinėjimų, kad tik perkalbėtų jį ir suniekintų tą, kuris jį įkalbinėjo, spęs jam žabangas ir asmeniškai, ir viešai, iškeldami jam bylas.

— Tai neišvengiama.

— Argi toks žmogus galės tapti filosofu?

— Negalės.

IX. — Dabar matai, — tariau, — kad mes teisingai sakėme, jog net ir pačios filosofinės prigimties ypatybės, kai ji atsiduria blogose sąlygose, tam tikra prasme paskatina žmogų mesti savo užsiėmimą; šito priežastis būna ir vadinamosios gėrybės — turtai ir visokia gėrovė.

— Teisingai sakėme, — patvirtino Adimantas.

b — Štai, mano drauge, kaip sugenda ir žūva geriausios prigimties žmonės, tinkami kilniausiam užsiėmimui, — o jų, kaip jau sakėme, tiek nedaug! Prie tokių žmonių priklauso ir tie, kurie valstybėms ir paskiriems žmonėms daro didžiausią žalą, ir tie, kurie padaro daugiausia gero, jeigu juos traukia gėris. O silpnos pri-

gimties žmogus dar niekuomet nei valstybei, nei pas-
kiram piliečiui nėra padaręs nieko reikšminga.

— Tikra teisybė.

c — Atsimetę nuo filosofijos, kuri jiems geriausiai
pritinka, šie žmonės palieka ją vienišą ir neišbaigtą, o
patys gyvena netinkamai ir neteisingai; filosofijos, ku-
ri liko našlaitė ir neteko savo giminaičių, imasi žmo-
nės, visai jos neverti. Jie užtraukia jai gėdą ir prie-
kaištą, kad, kaip tvirtina, anot tavęs, jos niekintojai,
ja užsiima arba nieko neverti, arba — tokių daugu-
ma — nusipelnę paties blogiausio žmonės.

— Taip kalbama apie juos.

d — Ir ne be pagrindo kalbama, — pasakiau aš. —
Mat kai kurie žmogiškščiai, matydami tą sritį tuščią,
bet pilną skambių žodžių ir išorinio prašmatnumo, pa-
našiai kaip iš kalėjimo ištrūkę kaliniai bėga į šven-
tyklas, meta savo amatą ir veržiasi į filosofiją — ypač
tie, kurie daugiau nutuokia apie savo amatą ir kuriems
geriau sekasi. Mat filosofija, nors ir būdama tokioje
padėtyje, palyginti su kitais užsiėmimais, vis dėlto yra
labiau gerbiama, todėl ji traukia daugelį netobulos
e prigimties žmonių; jų kūnai sužaloti amatų ir rankų
darbo, kurie palaužia bei išsekina ir sielą — juk tai ne-
išvengiama.

— Neišvengiama.

— Pažiūrėk į juos — kuo jie skiriasi nuo praturtė-
jusio kalvio, kresno ir nuplikusio, kuris, ką tik paleis-
tas iš grandinių, išsiprausė pirtyje, užsivilko naują ap-
siaustą ir išsipuošė tarsi jaunikis — jis mat iš tikrųjų
rengiasi vesti savo nusigyvenusio bejėgio šeimininko
dukterį!

— Niekuo nesiskiria, — atsakė Adimantas.

496 — Kas gali gimti iš tokių žmonių? Neteisėti ir nie-
kam tikę palikuonys.

— Kitaip ir negali būti.

224 — Na, o kai žmonės, neverti auklėjimo, prisiartinę
prie jo, netinkamai elgiasi, tai kokios, tavo manymu,
gimsta tada mintys ir nuomonės? Ar sofizmai nėra joms

tinkamiausias pavadinimas, nes jose nėra nei tiesos,
nei išminties?

— Be abejo.

b X. — Taigi, Adimantai, — tariau, — lieka visai ne-
daug žmonių, kurie tikrai yra verti užsiimti filosofija;
tai arba kilnios sielos ir gerai išauklėti žmonės, gyve-
nantys tremtyje ir nepaliekantys filosofijos todėl, kad
nebuvo kam juos sugadinti, arba mažoje valstybėje gi-
mę didžios sielos žmonės, kurie nesidomi savo valsty-
bėlės reikalais, nes laiko juos nevertais dėmesio. Prie
filosofijos pereis ir vienas kitas kitų menų atstovas,
kuris, turėdamas įgimtą sugebėjimą, teisingai panie-
kins savo užsiėmimą. Galbūt kai ką sulaukys ir toks
apynasris, kaip mūsų draugo Teago⁷. Mat Teagui vis-
kas susiklostė taip, kad jis jau būtų metęs filosofiją,
bet pašlijusi sveikata jam trukdo užsiimti politika. c
Apie mano paties demonišką ženkla⁸ neverta ir kal-
bėti — taip tikriausiai dar niekam nėra buvę. Visi tie,
kurie įeina į šį nedidelį skaičių, paragavę filosofijos,
pajunta, koks saldus ir palaimintas yra šis lobis; jie
matė minios beprotybę, taip pat ir tai, kad valstybėse
nėra nė vieno politiko, kuris protingai spręstų valsty-
bės reikalus, ir kad tarp jų neras sąjungininko, su ku-
riuo išvien eidami, pagelbėtų teisingumui ir išliktų gy-
vi, — priešingai, jeigu žmogus, atsidūręs tarsi tarp žvė-
rių, nenori kartu su jais daryti pikta, jis negalės vienas
prieš visus atsilaikyti ir, nespėjęs padaryti nieko gera
nei valstybei, nei draugams, žus be jokios naudos ir
sau pačiam, ir kitiems. Visa tai apgalvojęs, jis ramiai
gyvena ir dirba savo darbą, tarsi pasislėpęs už sienos
nuo smėlio audros ir liūtės. Matydamas kitus perte-
kusius nedorybių, jis yra patenkintas, kad nugyvens
šitą gyvenimą, nesusitepęs netiesa ir nedorais darbais,
o paskui pasitrauks iš jo su gražia viltimi, džiugiai ir
romiai. d

— Vadinasi, jis pasitrauks, nemažai pasiekęs. 497

— Bet pasiekęs ne viską, ką galėjo, nes valstybės
santvarka buvo jam netinkama. Gyvendamas tinkamai
tvarkomoje valstybėje, jis ir pats būtų išaugęs, ir kar- 225

tu su savo paties gerove išsaugojęs taip pat ir valstybės gerovę.

XI. Man atrodo, jau pakankamai paaiškinome, kodėl filosofija yra šmeižiama — nors tai ir neteisinga, — nebent tu norėtum dar ką nors pridurti.

— Nieko nenoriu pridurti. Bet pasakyk, kuri iš dabartinių santvarkų labiausiai tinka filosofijai?

b — Nė viena, — atsakiau. — Kaip tik dėl to aš ir apgailestauju, kad nė viena iš dabartinių valstybės santvarkų netinka filosofo prigimčiai. Jos sugadina tokią prigimtį ir pakeičia ją į blogąją pusę. Panašiai kaip iš svetur atgabenta sėkla, pasėta į jai svetimą dirvą, išsigimsta ir įgyja vietinių augalų savybes, taip ir filosofo prigimtis dabartinėmis sąlygomis neįstengia išsaugoti savo savybių ir pereina į kitą prigimtį. Bet atsidūrusi puikiai sutvarkytoje, kaip ir ji pati, valstybėje, ji parodys, jog iš tikrųjų yra dieviška, o visos kitos prigimtys ir užsiėmimai yra tik žmogiški. Žinau, kad dabar tu paklausi, kokia yra toji santvarka.

c — Neįspėjai, — pasakė Adimantas. — Aš ketinu klausti, ar tai bus toji santvarka, kurią mes aptarėme, kurdami mūsų valstybę, ar kokia kita.

d — Apskritai toji, tik reikia pridurti dar vieną dalyką. Jau ir tada minėjome, kad valstybėje visada turi būti tam tikra dalis, kuri laikytųsi tokio paties nusistatymo, kaip ir tu, kai, būdamas įstatymų leidėju, leidai įstatymus.

— Minėjome.

— Bet nepakankamai šitai išsiaiškinome, nes jūs, iš anksto išsigandę, nutarėte, kad to klausimo nagrinėjimas bus ilgas ir sunkus. Bet juk ir visa kita taip pat nelengva išsiaiškinti.

— Ką?

— Kaip valstybė turi elgtis su filosofija, kad paties nuo to nenukentėtų. Mat visi dideli dalykai yra nepastovūs, ir, kaip sakoma, kas gražu, tas sunku⁹.

e — Bet vis dėlto mes tik tada baigsime įrodinėti, kai ir šitai pasidarys aišku.

— Jei nepavyks įrodyti, — tariau, — bus kalta ne geros valios stoka, bet nesugebėjimas — pats pamatyti, kaip aš noriu įrodyti. Klausyk, kaip drąsiai ir ryžtingai aš išdrįstu pasakyti, kad valstybė turi elgtis su filosofija visai priešingai, negu ji dabar elgiasi.

— O kaip?

498 — Dabar tie, kurie imasi filosofijos, yra dar paugliai, tik ką išaugę iš vaiko amžiaus, dar nesusipažinę su namų ūkio tvarkymu ir piniginiiais reikalais. Vos tik susidūrę su sunkiausia filosofijos dalimi, jie tuoj pat meta ją, nors dedasi tikrais filosofais. Sunkiausia filosofijos dalimi aš vadinu įrodymų sritį. Vėliau jie laiko dideliu dalyku dalyvauti filosofų pokalbiuose, jei tik juos kviečiasi, nors, jų nuomone, filosofija reikia užsiimti tik tarp kitko. Į senatvę jie — išskyrus vieną kitą — užgęsta greičiau negu Heraklito saulė, nes jau niekada neužsidega iš naujo¹⁰.

— O kaipgi reikia elgtis su filosofija? — paklausė Adimantas.

b — Visai priešingai. Paaugliai ir vaikai turi būti auklėjami ir mokytis filosofijos pagal savo amžių; augimo ir brendimo metu ypač reikia rūpintis kūno lavinimu, kad jis taptų geru filosofijos pagalbininku. Atėjus amžiui, kai pradeda vystytis siela, reikia įtemptai ją lavinti. O kai jėgos pradeda silpti ir žmogus pasidaro netinkamas politikai ir karo reikalams, tada jiems, tarsi dievui pašvęstiems gyvuliams, reikia leisti laisvai ganytis ir užsiimti kuo nors tik tarp kitko, jei-
c gu jie nori palaimingai gyventi, o numirę gauti savo dalį ir tenai.

XII. — Tu kalbi, Sokratai, tikrai su užsidegimu. Vis dėlto aš manau, kad dauguma tavo klausytojų, pradedant Trasimachu, dar karščiau imtų tau prieštarauti — juk tu jų niekuo neįtikinai.

d — Nesukiršink manęs su Trasimachu — mes juk ką tik tapome draugais, o ir anksčiau nebuvo priešai. Nepagailėsiu jėgų, kad įtikinčiau jį ir kitus arba kad bent duočiau jiems kokios nors naudos kitame gyve-

nime⁴¹, kai jie, vėl atgimę, susidurs su panašiais klausimais.

— Tu atidedi neilgam laikui!

e — Tai niekis, palyginti su amžinybe. O kad dauguma žmonių netiki kito žodžiais, nereikia stebėtis. Juk jie niekad nematė to, apie ką mes dabar kalbame, — jiems tai tik frazės, tyčia jungiamos viena su kita, o ne teiginiai, savaime išplaukiantys, kaip dabar, vienas iš kito. Ir žmogaus, kuris ir žodžiais, ir darbais būtų panašus į dorybę arba prilygtų jai ir viešpatautų valstybėje, panašioje į mūsų, jie niekada nėra matę — nei vieno, nei daugiau tokių žmonių. O gal tu kitaip manai?

— Jokių būdu.

— Mano mielas, jie net nėra girdėję gražių ir kilnių kalbų, kuriose įtemptai visokiais būdais ieškoma tiesos tik dėl pažinimo ir kurios neturi nieko bendra su pasipūteliškomis kalbomis dėl tuščios garbės arba rungtyniaujant teismuose ir kasdieniame gyvenime.

— Taip, tokių kalbų jie nėra girdėję.

b — Aš jau ir tada visa tai numačiau ir būgštavau dėl to, bet, tiesos skatinamas, vis dėlto sakiau, kad nei valstybė, nei valstybės santvarka, nei paskiras žmogus tol nepasieks tobulumo, kol kokios nors aplinkybės neprivers tų negausių filosofų, kurie anaipol nėra nedori žmonės, nors dabar juos ir vadina nenaudingais, rūpintis valstybės reikalais — nesvarbu, ar jie to norės, ar nenorės, — o valstybė turės jiems paklusti, arba kol koks nors dieviškas įkvėpimas nepaskatins dabartinių valdovų ir karalių sūnų arba jų pačių aistringai pamilti tikrąją filosofiją. Aš nematau jokie pagrindo teigti, kad vienas kuris iš tų dviejų atvejų arba jie abu būtų negalimi. Kitaip mus teisingai išjuoktų, kad atsi-
c duodame tuščioms svajonėms. Ar ne taip?

— Taip.

d — Taigi, jei kada nors neapbrėpiamos praeities laikais arba dabar būtinybė vertė arba verčia žymius filosofus valdyti valstybę kokiam nors barbarų krašte, toli, kur nepasiekia mūsų akys, arba jei tokia būtinybė

iškils ateityje, mes esame pasirengę ryžtingai tvirtinti, kad tokia valstybė buvo, yra ir bus, nes joje viešpatuoja filosofijos mūza. Tokia valstybė yra visiškai įmanoma, ir mes kalbame apie galimus dalykus. Kad tai sunku, pripažįstame ir mes patys.

— Ir man taip atrodo, — pasakė Adimantas.

— Bet tu pasakysi, kad dauguma žmonių su tuo nesutiks.

— Tikriausiai.

— Mano mielas, nebūk toks griežtas daugumai žmonių. Jie tikrai pakeis savo nuomonę, jei tu, užuot su jais vaidijęsis, švelniai išsklaidysi jų klaidingą pažiūrą į meilę žinioms ir parodysi, kokius žmones tu vadinai filosofais, nusakysi jų prigimtį ir užsiėmimą, kad jie nemanytų, jog tu kalbi apie tuos, kuriuos jie patys laiko filosofais. Ir jeigu jie pradės į filosofus šitaip žiūrėti, tai tu pasakysi, jog jie susidarė kitokią nuomonę ir kitaip apie juos atsiliepia. Negi manai, kad kas nors širs ant to, kuris pats neširsta, ir pavydės tam, kuris pats nepavydi? Numanau tavo atsakymą ir pasakysiu, kad, mano nuomone, tokį netikusį būdą turi ne daugelis, o tik vienas kitas žmogus.

— Nusiramink, aš visiškai sutinku su tavo nuomone.

— Be abejo, sutiksi ir su tuo, kad dėi daugumos žmonių nusistatymo prieš filosofiją yra kalti tie pašaliniai asmenys, kurie triukšmingai įsiveržia ten, kur jiems nedera, nuolat vaidijasi tarp savęs, vienas kitą įžeidinėja ir užsipuola — kitaip tariant, elgiasi taip, kaip filosofams visai netinka.

— Sutinku.

XIII. — Tuo tarpu tas, Adimantai, kuris iš tikrųjų nukreipė savo mintis į būtį, neturi kada žiūrėti žemyn į žmonių rūpesčius ir, kovojant su žmonėmis, pritvinkti neapykantos ir pavydo; matydamas ir stebėdamas tai, kas darnu ir amžinai tapatu, nedaro neteisybų ir nepatiria jų, visą laiką yra tvarkos ir proto valdoma, jis tai pamėgdžioja ir stengiasi kuo labiau į tai panė-

šėti. O gal tu manai, kad yra koks nors būdas nepa-
mėgdžioti to, kuo bendraudamas geriesi?

— Tai neįmanoma, — atsakė Adimantas.

d — Bendraudamas su tuo, kas dieviška ir tvarkinga,
filosofas pats tampa — kiek tai žmogui įmanoma —
dieviškas ir tvarkingas. O apšmeižti galima viską pa-
saulyje.

— Tikra teisybė.

— Taigi, jeigu kokios nors aplinkybės privers filo-
sofą pasirūpinti, kad tai, ką jis ten mato, būtų perkelta
į žmonių asmeninį ir visuomeninį gyvenimą, o ne ap-
siriboti vien tik savęs tobulinimu, ar tu manai, kad jis
bus blogas nuosaikumo, teisingumo ir apskritai visų
visuotinių dorybių kūrėjas?

— Visai neblogas.

e — Bet jeigu dauguma supras, kad mes apie jį sako-
me tiesą, tai argi jie pyks ant filosofų ir netikės mu-
mis, kai sakysime, jog valstybė niekuomet ir jokių bū-
du nebus laiminga, jeigu jos nenupieš dailininkai pa-
gal dieviškąjį pavyzdį?

501 — Jeigu supras, nepyks. Bet kaip jie tą valstybę
nupieš?

— Paėmę tarsi lentelę ¹¹ valstybę ir žmonių papro-
čius, jie pirmiausia švariai juos nuvalys. Tai nelengvas
darbas. Bet tu žinai, kad jie jau iš pat pradžių skirsis
nuo kitų tuo, kad nesutiks užsiimti nei paskiru žmo-
gumi, nei valstybe, nei leisti įstatymų tol, kol negaus
švarios valstybės arba patys jos neapšvarins.

— Jie elgsis teisingai, — pasakė Adimantas.

b — Paskui jie nupieš valstybės santvarkos apmatius.

— Be abejo.

— Paskui, mano nuomone, jie tobulins tuos apma-
tus, žiūrėdami dviejų dalykų: kas prigimtyje yra tei-
singa, gražu, nuosaiku ir panašiai ir, antra, kaip visa tai
pasireiškia žmonėse. Sumaišydami ir derindami žmonių
įgūdžius, jie sukurs žmogaus pirmavaizdį, nusižiūrėję
į tai, ką jau Homeras pavadino dieviška ir dievus pri-
menančia ypatybe, būdinga žmonėms.

— Teisingai.

— Aš manau, kai ką jie ištrins, kai ką prieš iš nau- c
jo, kol žmonių būdą padarys kaip galima malonesnį
dievams.

— Tai būtų labai gražus piešinys!

— Ar tu, kurie, kaip tu sakei, iš visų jėgų mus
puolė, mums nepasisektų įtikinti, jog kaip tik toki
santvarkų braižytoją mes jiems tada gyrėme, o jie
piktinosi, kad mes jam patikėjome valstybę? Jeigu jie
dabar mūsų paklaustyti, ar nesuminkštėtų?

— Žinoma, jei jie protingi.

d — Ką gi jie dar galėtų mums prikišti? Ar kad filo-
sofai nėra aistringi būties ir tiesos mylėtojai?

— Tai būtų keista.

— Ar kad filosofų prigimtis, kurią mes aptarėme,
negimininga aukščiausiam gėriui?

— Ir šito negalės prikišti.

— Argi prigimtis, suradusi sau tinkamą užsiėmimą,
nebus tobulai dora ir filosofinė? O gal šitai turėtume
tvirtinti apie kitas prigimtis — tas, kurias mes atme-
tėme?

— Žinoma, ne.

e — Ar juos vis dar siutins mūsų žodžiai, kad nei
valstybė, nei piliečiai tol neišsivaduos iš vargų, kol
nepradės valdyti filosofų giminė ir kol santvarka, ku- 502
rią mes nupiešėme vaizduotėje, netaps tikrove?

— Tikriausiai dabar jau mažiau siutins.

— Jei nori, sakykime, kad jie ne tik mažiau siun-
ta, bet pasidarė jau visai romūs ir leidosi įtikinami,
nors ir iš gėdos.

— Labai norėčiau, — pasakė Adimantas.

XIV. — Tarkime, kad tuo juos jau įtikinome. Bet
kas ims ginčyti, kad tarp valdovų ir karalių sūnų gali
pasitaikyti filosofinės prigimties žmonių?

— Niekas.

b — Ar kas galėtų tvirtinti, kad tokie žmonės būtinai
pages? Ir mes pripažįstame, kad jiems sunku išsaugoti
savo prigimtį. Bet kad visais laikais nė vienam iš jų
nepasisektų jos išsaugoti — kas galėtų šitai teigti?

— Kaip galima šitai teigti?

— Jei atsirastų bent vienas toks, kuris išsaugotų tokią savo prigimtį, ir valstybė jam paklustų, jis įgyvendintų visa tai, kas dabar atrodo neįtikima.

— Užtektų, jei atsirastų vienas toks žmogus.

— Jei valdovas išleis tokius įstatymus ir įves tokius papročius, kuriuos mes aptarėme, tai visai galimas daiktas, kad piliečiai noriai jų laikysis.

— Visai galimas daiktas.

— O argi kitiems žmonėms būtų keista ir neįmanoma pritarti mūsų pažiūroms?

— Aš taip nemanau,— atsakė Adimantas.

— Kad tai, ką mes siūlome, yra geriausia, jei tik būtų įgyvendinta, manau, jau įrodėme anksčiau.

— Įrodėme.

— O dabar išeina, kad ir mūsų įstatymai yra patys geriausi, jei tik jie būtų įgyvendinti, o tai nors ir sunku, bet nėra neįmanoma.

— Taip išeina.

XV. — Vargais negalais išsiaiškinome šį klausimą; dabar lieka dar aptarti, koku būdu ir kokie mokslai bei užsiėmimai išugdą žmones, ant kurių laikosi visa valstybės santvarka, ir kokio amžiaus sulaukę kiekvienas iš jų imasi savo darbo.

— Šitai reikia aptarti.

— Gudravimas man nieko nepadėjo. Žinodamas, kiek prieštaravimų sukeltų tikroji tiesa ir kaip sunkiai ji įgyvendinama, aš pirma praleidau sunkųjį klausimą apie žmonių išsigijimą, vaikų gimdymą ir valdžios vietų paskirstymą. Bet dabar vis tiek reikia apie tai kalbėti. Tiesa, žmonių ir vaikų klausimą mes jau aptarėme, bet apie valdovus viską reikia pradėti iš pradžių. Jei prisimeni, mes sakėme, kad jie turi mylėti savo valstybę, ta meilė turi būti patikrinta džiaugsmuose ir skausmuose ir jokie sunkumai, pavojai ar kitokios nelaimės neturi priversti jų atsisakyti savo nusistatymo. Tą, kurį išmėginimai palauš, teks atmesti, o tą, kuris išeis iš jų švarus tarsi auksas iš ugnies,— padaryti valdovu, reikšti jam ypatingą pagarbą ir teikti dovanas

ir gyvam, ir po mirties. Maždaug šitaip aš kalbėjau užuolankomis, slėpdamas savo mintis, nes bijojau, kad jos nesukeltų tų svarstymų, kurių dabar vis tiek neišvengsime.

— Teisybė; aš juk prisimenu.

— Tada, mano mielas, aš nesiryžau pasakyti tokių drąsių minčių, kurias dabar pasakiau. Tai išdrįskime pasakyti ir tai, kad rūpestingiausi sargybiniai bus filosofai.

— Pasakykime.

— Turėk galvoje, kad jų, suprantama, bus nedaug. Juk jų prigimtis turi būti tokia, kaip mes aptarėme, tuo tarpu tos savybės retai kada pasireiškia visos kartu — dažniausiai jos būna išsibarsčiusios.

— Kaip suprasti tavo žodžius?

— Nuovokumas, gera atmintis, išvalgumas, sąmoningumas ir kitos panašios savybės, kaip žinai, paprastai nepasitaiko visos kartu, o jaunuoliškai karšti, aštraus ir didžio proto žmonės nelinkę visada gyventi tvarkingai ir ramiai. Dėl savo gyvumo jie blaškosi į visas puses ir netenka bet kokio pastovumo.

— Teisybę sakai,— pritarė Adimantas.

— Kita vertus, pastovaus ir nepajudinamo būdo žmonėmis galima labiau pasikliauti, kare jie nesiduoda pavojų išmušami iš pusiausvyros, bet šios savybės reiškiasi ir mokantis: jie nerangūs, sunkiai suvokia ir yra tarsi sukaustyti, o kai reikia stipriau įtempti protą, jie snaudžia ir žiovauja.

— Taip būna.

— O mes sakėme, kad visapusiško auklėjimo, garbingų vietų ir valdžios verti tik tie žmonės, kuriems būdingos ir vienos, ir kitos savybės.

— Tai tiesa.

— Bet tokių žmonių retai pasitaiko.

— Retai!

— Taigi žmogų reikia patikrinti sunkumuose, pavojuose ir malonumuose, kaip mes anksčiau sakėme; dabar pridursime ir tai, ką tada praleidome: jį reikia lavinti daugelyje mokslų ir žiūrėti, ar jis sugeba suvokti

504 aukščiausią žinojimą (τα μεγιστα μαθηματα), ar gal ne-
ištesės ir pabėgs, kaip kartais pabėgama iš sporto
varžybų.

— Šito reikia žiūrėti. O kokį žinojimą tu vadini
aukščiausiu?

XVI. — Tikriausiai prisimeni, kad mes išskyrėme
tris sielos rūšis ir paaiškinome, kas yra teisingumas,
nuosaikumas, narsumas ir išmintis.

— Jei neprisiminčiau, nebūčiau vertas klausyti
toliau.

— O ar prisimeni, ką sakėme prieš tai?

b — O ką?

— Sakėme, kad šioms savybėms geriausiai aptarti
yra kitas, ilgesnis, kelias, kuriuo einant jos pasidarytų
visiškai aiškios, bet jau ir iš to, kas pasakyta, galima
padaryti reikiamas išvadas ir pridėti jas kaip įrodymus
prie mūsų samprotavimų. Jūs sakėte, kad jums to pa-
kaktų, ir mes padarėme išvadas, man rodos, ne visai
tiksliai. Patys pasakysite, ar jos jus patenkina.

— Man jos pasirodė pakankamai įtikimos, kitiems
irgi,— atsakė Adimantas.

c — Bet, mano mielas, kai kalbame apie tokius svar-
bius dalykus, jų matas, jei jis bent kiek neatitinka
tikrovės, negali patenkinti; tai, kas netobula, negali
būti matu. Bet kai kam atrodo, kad to pakanka ir
toliau nebereikia gilintis.

— Daug yra taip manančių. Tai lengvapėdiškumas.

— Šitokia galvosena ypač netinka valstybės ir iš-
tatumų sargybiniui.

— Suprantama.

d — Tokiam žmogui, mano mielas, reikia eiti ilgesniu
keliu ir žinioms įgyti dėti ne mažiau pastangų negu
gimnastikos pratimams; kitaip, kaip ką tik sakėme, jis
niekuomet nepasieks aukščiausio ir labiausiai jam rei-
kalingo žinojimo.

— Ar tik ne tai yra svarbiau už teisingumą ir visa,
ką mes aptarėme?

234 — Taip, yra kai kas už tai svarbiau,— pasa-
kiau.— Ir šitai reikia aptarti ne tik bendrais bruožais,

kaip darėme iki šiol; priešingai, čia nieko negalima
praleisti, viskas turi būti išbaigta. Argi ne juokinga, e
kad dėl menkaverčių dalykų darome viską, kad tik
viskas būtų kuo tiksliau ir ryškiau, o svarbiausiam
dalykui didžiausias kruopštumas tarytum visai nereik-
alingas!

— Tu teisus,— pasakė Adimantas.— Bet negi manai,
kad išsisuksi, nepasakęs, kas yra tas aukščiausias ži-
nojimas ir apie ką jis?

— Nemanau. Na, klausk! Bet juk tu jau ne kartą
esi girdėjęs apie tai. Matyt, arba neprisimeni, arba ty-
čia įsikišdamas nori vėl pridaryti man rūpesčių. Turbūt 505
taip ir yra. Juk dažnai esi girdėjęs, kad gėrio idėja
yra aukščiausias žinojimas: ji sąlygoja teisingumo ir
visų kitų dorybių naudingumą ir tinkamumą. Tu ir
dabar numanei, kad aš šitai pasakysiu, ir dar pridur-
siu, kad šią idėją mes nepakankamai pažįstame, o jei-
gu jos nepažįstame, tai net jeigu visa kita puikiausiai
žinotume, iš to mums nebūtų jokios naudos, panašiai
kaip tada, jeigu išgytume kokį nors daiktą, negalvo-
dami, kuo jis gali būti naudingas. O gal tu manai, kad
svarbiausia kuo daugiau turėti, visai negalvojant, ar
tai, ką turi, yra gera? Galbūt reikia pažinti visa kita,
o apie grožį ir gėrį net negalvoti?

— Prisiekiu Dzeusu, ne.

XVII. — Bet juk tu žinai, kad dauguma gėriu lai-
ko malonumą (ἡδονη), o subtilesni žmonės— supрати-
mą (φρόνησις).

— Kaipgi nežinosi!

— O ar žinai, mano mielas, kad tie, kurie taip ma-
no, nemoka paaiškinti, kas yra supratimas, bet paga-
liau būna priversti pasakyti, kad tai supratimas, kas
yra gera.

— Tikrai juokinga.

— Kaipgi nebus juokinga,— tariau,— jei, prikaišio- c
dami mums, kad nežinome, kas yra gėris, paskui jie
kalba su mumis tarsi su žinančiais ir vadina gėriu su-
pratimą, kas yra gera: tarytum mums paaiškės, ką jie
sako, jeigu jie dažnai tars žodį „gėris“.

— Tikra teisybė.
— Na, o tie, kurie gėriu laiko malonumą,— ar jie mažiau klysta? Ir jie būna priversti pripažinti, jog esama ir netikusių malonumų.
— Be abejo.
d — Vadinasi, pagal juos, gėris ir blogis yra tas pat.
— Tas pat.
— Taigi aišku, kad čia daug kas yra ginčytina.
— Žinoma.
— O argi neaišku ir tai, kad dauguma žmonių teisingumu ir grožiu linę laikyti tai, kas tik atrodo esą tokie, o ne yra iš tikrųjų, ir pagal tai elgtis, susidaryti ir reikšti savo nuomones; tuo tarpu tariamu gėriu niekas nepasitenkina — visi ieško tikrojo gėrio, o tariamąjį niekina.
e — Tikrai taip yra,— pritarė Adimantas.
— Gėrio siekia kiekviena siela, dėl jo ji viską daro; ji nujaučia, kad yra kažkas svarbaus, bet nesuranta ir nemoka apibrėžti, kas tai. Ji negali tvirtai juo remtis, kaip visais kitais dalykais, todėl ji nepatiria naudos ir iš tų kitų dalykų. Nejaugi ir geriausieji valstybės žmonės, kuriems mes esame pasirengę viską patikėti, irgi turės klaidžioti tamsoje šio svarbaus dalyko atžvilgiu?
506 — Jokiu būdu.
— Aš manau, kad teisingumas ir grožis neturės gero saugotojo, jeigu neaišku, kuriuo atžvilgiu jie yra gėris. Man atrodo, kad be šito niekas negali jų pažinti.
— Tau teisingai atrodo.
b — Mūsų valstybės santvarka bus tobula tik tuo atveju, jeigu ją saugos šiuos dalykus išmanantis sargas.
XVIII. — Tai būtina. O tu pats, Sokratai, kaip manai — ar gėris yra žinojimas, ar malonumas, ar dar kas nors kita?
— Man jau seniai buvo aišku, kad tu nepasitenkinsi kitų nuomone šiuo klausimu.
— Man, Sokratai, atrodo neteisinga, kad kitų požiūrius moki išdėstyti, o savo — ne, nors seniai užsimi tais dalykais.

— Tai tu manai,— tariau,— kad teisinga kalbėti apie dalykus, kurių nežinai, ir dėtis žinančiu?
— Visai ne žinančiu; reikia kalbėti taip: tarytum dėstytum tik savo nuomonę.
— Argi tu nepastebėjai, kad visos nuomonės, jeigu jos nepagrįstos žinojimu, yra niekam tikusios? Net ir geriausios iš jų yra aklos. Ar, tavo manymu, tie, kurie, turėdami tikrą nuomonę apie ką nors, neturi apie tai supratimo, skiriasi kuo nors nuo aklujų, tiesiai einančių keliu?
— Niekuo nesiskiria.
— Argi tu norėtum geriau žiūrėti į tai, kas bjauru, miglota ir neaišku, jeigu galėtum iš kitų išgirsti apie tai, kas aišku ir gražu?
— Vardan Dzeuso, Sokratai,— sušuko Glaukonas,— nesitrauk į šalį, tarsi jau būtum užbaigęs kalbą! Mums pakaks, jei tu išaiškinsi gėrio klausimą taip, kaip aiškinais teisingumą, nuosaikumą ir visa kita.
— Man, mano mielas, šito tuo labiau pakaks. Kad tik įstengčiau, nes mano nevykęs uolumas gali sukelti jums juoką. Bet, mielieji, kas yra gėris pats savaime, kol kas šitai palikime nuošalyje, nes, man atrodo, jis yra aukštesnis už tas mano nuomones, kurias galėjau susidaryti pagal dabartinį savo supratimą. Aš mielai pakalbėčiau apie tai, kas gimsta iš gėrio ir yra tiksliausias jo atvaizdas, jeigu jūs norite; jei ne, numosiu ranka ir į tai.
— Kalbėk. Kitą kartą mums atsiteisi, paaiškindamas, kas yra jo tėvas¹².
— Ir aš norėčiau gražinti jums visą skolą, o ne tik palūkanas, kaip dabar. Bet priimkite kol kas nors palūkanas — tai, kas gimsta iš paties gėrio. Tik saugokitės, kad netyčia neapgaučiau jūsų, pakišdamas neteisingą sąskaitą.
— Saugosimės, kiek įstengsime. Tik tu kalbėk.
— Jeigu jūs sutinkate ir prisimenate, ką jau anksčiau ir apskritai ne kartą esame sakę.
— Ką gi?
— Mes teigiame, kad yra daug gražių dalykų,

daug gerų dalykų ir taip toliau, ir skiriame juos, skirtingai apibrėždami.

— Taip teigiame.

— Mes taip pat teigiame, kad yra grožis pats savime, gėris pats savime ir taip yra ir su visais dalykais, nors mes ir pripažįstame, kad jų daug, ir sakome, kad kiekvienas daiktas turi atitinkamą idėją, kuri yra viena ir kurią vadiname daikto esme — ji yra tai, kuo yra kiekvienas daiktas.

— Taip.

c — Mes sakome, kad tuos daiktus galime matyti, bet negalime jų suvokti, o idėjas, priešingai, galime suvokti, bet negalime jų matyti.

— Visai teisingai.

— Kuo gi mes matome regimus daiktus?

— Regėjimu.

— Klausia girdime visa tai, ką galima girdėti, o kitomis jauslėmis juntame juntamus dalykus, ar ne?

— Be abejo.

— Ar tu atkreipei dėmesį į tai, koks brangus yra šis sugebėjimas matyti ir būti matomam, kurį kūrėjas suteikė mūsų jauslėms?

— Nelabai.

d — O tu pagalvok štai apie ką: ar kad klausia girdėtų, o garsas būtų girdimas, reikia dar kokio nors trečio dalyko, be kurio nieko nesigirdėtų ir niekas neskambėtų?

— Nieko nereikia.

— Aš manau, kad ir daugeliui kitų sugebėjimų — bet ne visiems — taip pat nereikia nieko kita. O gal tu gali man paprieštarauti?

— Ne, negaliu.

— Nejaugi tu nepastebėjai, kad regėjimui ir viskam, ką galima matyti, tai reikalinga?

— Ką tu sakai?

e — Nors akims būdinga regėti ir jos stengsis pamatyti, nors daiktai turi spalvą, tu žinai, kad akis nieko neižiūrės ir spalvos bus nematomos, jeigu neprisisidės kažkas trečia, turintis kaip tik tokią paskirtį.

— Kas gi tai?

— Tai, ką tu vadini šviesa,— atsakiau.

— Tu teisus.

— Taigi regėjimo pojūtį ir sugebėjimą būti regimam susieja labai svarbus pradai; jų ryšys vertingesnis už visus kitus, nes šviesa yra brangus dalykas. 508

XIX. — Taip, labai brangus.

— Kurį iš dangaus dievų tu laikai jos valdovu ir kieno šviesa įgalina mūsų regėjimą geriausiai matyti, o daiktus — būti regimus?

— Tą patį, kaip ir tu, ir visi kiti. Juk aišku, kad tu turi galvoje Saulę.

— Ar ne toks santykis yra tarp regėjimo ir šito dievo. . .

— Koks? b

— Nei pats regėjimas, nei tai, kur jis atsiranda — mes tai vadiname akimi,— nėra Saulė.

— Nėra,— patvirtino Glaukonas.

— Bet iš visų jutimo organų akis yra labiausiai panaši į Saulę.

— Labiausiai.

— Ir regėjimo galią akis gauna iš Saulės, kuri ją tarsi išspinduliuoja.

— Žinoma.

— Vadinasi, ir Saulė nėra regėjimas. Nors ji — regėjimo priežastis, bet pats regėjimas ją mato.

— Taip yra.

— Tad žinok,— tariau,— kad Saulę aš vadinu gėrio kūdikiu — ji gimsta iš gėrio. Gėris pagimdo tai, kas panašu į jį patį: koks yra gėrio santykis su protu ir tuo, kas protu suvokiama, protu suvokiamoje srityje, toks yra Saulės santykis su regėjimu ir tuo, kas regima, regimoje srityje. c

— Kaip tu sakai? Paaškind geriau.

— Tu žinai,— tariau,— kad kai akys stengiasi įžiūrėti daiktus, kurių spalvos apšviestos ne dienos šviesos, o nakties blyškaus švytėjimo, jos mato silpnai ir yra beveik aklos, tarsi būtų netekusios regėjimo.

— Taip.

d — O kai Saulė apšviečia daiktus, tos pačios akys aiškiai juos mato ir jų regėjimas būna puikus.
— Suprantama.
— Panašiai galvok ir apie sielą. Kai ji nukreipia savo žvilgsnį ten, kur spindi tiesa ir būtis, ji suvokia ir pažįsta jas, taigi yra protinga; o kai ji nukrypsta į tai, kas sumišę su tamsa, kas gimsta ir žūva, ji turi tik nuomones, blaškosi nuo vienos nuomonės prie kitos ir atrodo netekusi proto.
— Atrodo, kad taip.
509 — Tad tai, kas pažįstamiems daiktams suteikia teisingumą, o žmogui — sugebėjimą pažinti, ir laikyk gėrio idėja — žinojimo ir tiesos pažinimo priežastimi. Kad ir kaip gražu viena ir kita — pažinimas ir tiesa, — bet jeigu gėrio idėją laikysi kažkuo dar gražesniu, galvosi teisingai. Kaip šviesą ir regėjimą yra teisinga laikyti panašiais į Saulę, bet būtų klaidinga juos laikyti Saule, taip ir čia: teisinga yra žinojimą ir tiesą laikyti panašiais į gėrį, bet klaidinga vieną kurį iš jų laikyti pačiu gėriu, nes gėrio prigimtis yra nepalyginamai vertingesnė.
— Koku neapsakomai gražiu tu jį laikai, jeigu sakai, kad nuo jo priklauso ir pažinimas, ir tiesa, o pats jis pranoksta juos savo grožiu. Bet, žinoma, tu jį laikai ne malonumu?
— Nepiktžodžiauk! Verčiau štai kaip pasižiūrėk į gėrį.
— Kaip?
b — Manau, tu sutiksi, kad Saulė matomiems daiktams suteikia ne tik galią būti regimiems, bet ir gimimą, augimą ir maistą, nors pati Saulė nėra tapsmas.
— Be abejo!
— Lygiai taip pat pažiniems daiktams gėris suteikia pažinimą, buvimą (τό εἶναι) ir esmę, nors pats gėris nėra būtis; reikšmingumu ir galia jis pranoksta ją.
c XX. Glaukonas linksmi sušuko.
— O Apolonai, kaip aukštai mes pasikėlėme!
— Tu pats kaltas, — tariau, — kad privertei mane pasakyti savo nuomonę apie tai.

240

— Tik tu joku būdu nepaliauk kalbėjęs ir užbaik bent jau tą palyginimą su Saule — pažiūrėk, ar nepraleidai ko nors.

— Praleisti tai aš daug ką praleidau, — pasakiau.

— Nepraleisk nė mažiausios smulkmenos!

— Man atrodo, kad jų labai daug. Vis dėlto pasi-stengsiu, kiek bus imanoma, nieko nepraleisti.

— Žiūrėk, nepraleisk! — pagrasino Glaukonas.

— Tai štai: yra, kaip sakėme, du valdovai; vienas iš jų valdo visas to, kas suvokiama protu, gimines ir sritis, o kitas — regimąjį pasaulį; aš nenoriu vadinti jo dangumi, kad neatrodytų, jog žaidžiu žodžiais. Ar perpratai šias dvi rūšis — protu suvokiama ir regimą?

— Perpratau.

— Įsivaizduok liniją, padalytą į dvi nelygias dalis. Kiekvieną iš tų dalių, vaizduojančių regimąją ir protu suvokiama sritis, vėl padalyk tokiu pat būdu; be to, regimąją sritį padalyk pagal didesnę ar mažesnę ryškumą. Tada į vieną iš gautų atkarpų pateks atvaizdai. Atvaizdais aš pirmiausia vadinu šešėlius, paskui atspindžius vandenyje ir kietų, lygių ir žvilgančių kūnų paviršiuje — žodžiu, visus panašius dalykus. Ar supranti mane?

— Suprantu.

— Į kitą atkarpą, panašią į pirmąją, sudėsi visus gyvus padarus, visų rūšių augalus ir pagamintus daiktus.

— Taip ir padarysiu, — pasakė Glaukonas.

— Dabar pasvarstyk, ar ne tas pat yra ir tikrumo bei netikrumo atžvilgiu: kaip tai, ką mes manome, santykiauja su tuo, ką mes tikrai žinome, taip atvaizdas santykiauja su tuo, kieno jis yra atvaizdas.

— Visiškai su tuo sutinku.

— Dabar savo ruožtu pagalvok ir apie protu suvokiama sritį — pagal kokį požymį ją reikės padalyti?

— O pagal kokį?

— Vienos protu suvokiamos srities dalies siela būna priversta ieškoti, remdamasi prielaidomis, naudodamasi atvaizdais iš anksčiau gautų atkarpų, ir todėl

d

e
510

b

241

veržiasi ne į pradžią, o į užbaigimą. Tuo tarpu kitą dalį siela susiranda, eidama nuo prielaidos prie pradžios, kuri tokios prielaidos neturi. Šiuo atveju ji nesinaudoja atvaizdais, kaip pirmuoju atveju, bet eina į priekį, padedama pačių idėjų¹³.

— Aš nelabai supratau, ką tu pasakei.

c — Grįžkime atgal, — tariau. — Gal tu lengviau suprasi, jei aš pirma pasakysiu štai ką: aš manau, tu žinai, kad tie, kurie užsiima geometrija, skaičiavimu ir kitais panašiais dalykais, kiekvienu atveju taria, kad jie žino, kas yra lyginis ir nelyginis skaičius, žino figūras, tris kampų rūšis ir kitus panašius dalykus. Šitai jie laiko pradiniais teiginiais, kurių nereikia įrodinėti nei patiems sau, nei kitiems, nes visiems yra aišku. Remdamiesi šiais teiginiais, jie aiškina visa kita ir nuosekliai baigia įrodyti tai, ką norėjo.

d — Šitai aš gerai žinau, — pasakė Glaukonas.

— Žinai ir tai, kad, kai jie naudojami brėžiniais ir iš jų daro išvadas, jų mintis nukreipta ne į brėžinius, o į tas figūras, kurių atvaizdai yra brėžiniai: jie daro išvadas apie kvadratą patį savaime ir jo įstrižainę, o ne apie jų nubraižytąjį. Panašiai ir apie visus kitus dalykus. Tą patį galima pasakyti ir apie lipdinius ar piešinius — jie gali mesti šešėlių, gali atsispindėti vandenyje, bet patys jie yra tik atvaizdas to, ką galima pamatyti vien protu.

e 511 — Teisybę sakai.

XXI. — Tai pirmoji protu suvokiamos srities atmaina, apie kurią tada kalbėjau: siekdama jos, siela būna priversta naudotis prielaidomis ir neprieina pradžios, nes ji negali pakilti aukščiau už prielaidas. Ji naudojasi tik atvaizdais — daiktais, kurie priklauso žemesnei sričiai, ypač tais, kuriuose ji suranda ir vertina didesnę ryškumą.

b — Suprantu, — pasakė Glaukonas; — tu kalbi apie tai, kas būna tiriama geometrija ir jai giminingais būdais.

— Suprask ir tai, kad antrąją protu suvokiamos srities atmainą aš vadinu tai, ką mūsų protas pasiekia

dialektinio sugebėjimo dėka. Savo prielaidas jis laiko ne kažkokiais pradais, o tik prielaidomis — tam tikromis pakopomis ir atramos taškais, siekiant visa ko pradžios, kuri jau neturi jokių prielaidų. Pasiekęs ją ir laikydamasis visko, su kuo ji susijusi, jis pagaliau prieina galutinę išvadą, nesinaudodamas jokiais juslėms prieinamais dalykais, o tik pačiomis idėjomis ir jų tarpusavio santykiais, ir jo išvados susijusios tik su idėjomis.

— Suprantu, nors ir ne visai aiškiai: man atrodo, tu kalbi apie sudėtingus dalykus. Tu nori įrodyti, kad dialektika įgalina geriau pažinti būtį ir tai, kas suvokiama protu, negu vadinamieji mokslai, kurie remiasi prielaidomis. Tiesa, tie, kurie tyrinėja protu suvokiamą sritį, yra priversti tai daryti protu (νοῦς), o ne pojūčiais, bet kadangi jie tiria, remdamiesi savo prielaidomis, nepakildami iki pradų, tai, pagal tavo, jie negali suvokti jos protu, nors protui ji visiškai prieinama, jeigu suvoksi pradus. Geometrams ir į juos panašiams būdingą sugebėjimą tu vadini, man rodos, nuovoka (διανοία). Tačiau tai dar ne protas, nes nuovoka užima tarpinę vietą tarp nuomonės ir proto.

e — Tu puikiai supratai, — tariau. — Dabar keturioms linijoms atkarpoms priskirk keturias sielos būsenas: aukščiausioji pakopa yra mąstymas (νόησις), antroje vietoje — nuovoka (διανοία), trečioje vietoje — tikėjimas (πίστις), o paskutinėje — spėjimas (εἰκασία), ir surikiuok jas pagal tai, kiek kuri iš jų susijusi su tiesa; kuo viena ar kita būseną artimesnė tiesai, tuo ji patikimesnė.

— Suprantu. Aš sutinku ir surikiuosiu jas taip, kaip tu sakai.